

Muzyka O. L. INTERACTION BETWEEN NEEDS AND FELICITIES IN DEVELOPMENT OF A CREATIVELY GIFTED PERSON. Provisions on the leading part in a person's consumer scope concerning a certain personality pattern formation, namely a creatively gifted person, are established in the article. Personal equation in abilities enables to select and develop deliberately those felicities, by which human needs are met with lesser efforts. Identification of needs and their classification are briefly investigated. The author's creatively gifted person's needs classification is provided. The most common – dichotomous division of needs: vital and personal. Personal ones, by the same token, are divided into social (for recognition), cognitive and creative (cognitive needs for development and creative work), existential (needs for subjectness, self-identity, purpose of life). The need for recognition is formed in dealing with inferiority complex and person's advancement in their own inherent value. Creative achievements are treated as a single convincing argument to recognize a creatively gifted person by the social environment. They are made possible with the interaction among the cognitive need, needs for development and creative work as well as felicities, associated with them. Conscious peculiarities concerning personal meet needs become a fundamental personal identity for a gifted person. The need for a constant development of felicities holds a specific place in the creatively gifted person's identity structure. Every episode in one need satisfaction actualizes reflexive feelings and metacognitions with the involvement of all other personal needs. The result is *personal values* – human independent ideas regarding ethical notional conditions and limits of their own needs and pragmatic ways to meet them. Personal values, like constructs of consciousness, become starting points in people's thoughts *concerning purpose of life* and play a key part in consumer scope transformations and self-development regulation.

Keywords: gifted person, personality pattern, creativeness, development, need for recognition, cognitive and creative needs, existential needs.

Отримано: 30.10.2014

УДК 159.9.075

Мул Сергій Анатолійович

ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мул С. А. ПСИХОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. В статті розкриваються результати емпіричних досліджень готовності на основі яких побудовано модель психології готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності, як замкнуту систему, структурні компоненти якої об'єднуються в єдине ціле складними багаторівневими зв'язками і відносинами, які впливають один на одного і визначають кінцеву мету охорони державного кордону – його недоторканість і ефективність прикордонної діяльності. Формування готовності до професійної діяльності проходить через внутрішню рівновагу, мобілізацію досвіду, почуттів, спрямованості професійної діяльності. Готовність особистості офіцера породжує характеристику офіцерів за різними типами психологічної готовності: активного, самодостатнього, виконавського.

Ключові слова: готовність, модель, компонент, блок, діяльність, об'єкт, особистість.

Мул С. А. ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТИ ОФИЦЕРА-ПОГРАНИЧНИКА К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. В статье раскрываются результаты эмпирических исследований готовности, на основе которых выстроена модель психологии готовности офицера-пограничника к профессиональной

деятельности, как замкнутая система, структурные компоненты которой объединяются в единое целое сложными многоуровневыми связями и отношениями, которые влияют друг на друга и определяют конечную цель охраны государственной границы – ее неприкосновенность и эффективность пограничной деятельности. Формирование готовности к профессиональной деятельности проходит через внутреннее равновесие, мобилизацию опыта, чувств, направленности профессиональной деятельности. Готовность личности офицера порождает характеристику офицеров по различным типам психологической готовности активного, самодостаточного, исполнительского.

Ключевые слова: готовность, модель, компонент, блок, деятельность, объект, личность.

Постановка проблеми. Оперативно-службова діяльність прикордонної служби – це комплекс оперативно-службових, оперативно-розшукових, режимних та інших заходів, які, у межах визначених повноважень, здійснюються з метою забезпечення реалізації основних функцій ДПСУ.

Оперативно-службова діяльність на ділянці державного кордону здійснюється на основі завчасно розробленої моделі охорони. Моделювання оперативно-службової діяльності проводиться відповідними органами управління органу охорони державного кордону під час організації оперативно-службової діяльності на рік.

Модель оперативно-службової діяльності опрацьовується для кожного прикордонного підрозділу окремо за результатами аналізу ризиків, оперативно-рекогносцировки та пропозицій відповідного начальника. Вона реалізується шляхом: ефективної побудови охорони державного кордону та прикордонного контролю, чіткої організації служби змін прикордонних нарядів та підрозділів, які самостійно охороняють держаний кордон, доцільністю застосування усіх сил та засобів, виявлення, припинення правопорушень, протидію яким віднесено до компетенції ДПС, аналізу ризиків, чіткої взаємодії, всебічного забезпечення оперативно-службової діяльності, твердого та безперервного управління службою. Модель психології готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності сучасною військовою (прикордонною) психологією не розроблялась та не досліджувалась.

Модель (у широкому розумінні) – спрощений розумовий або знаковий образ якого-небудь об'єкта або системи об'єктів, використовуваний в якості їх «замінника». Модель – еталон, стандарт, що відтворює, імітує будову, функції, дії будь-якого іншого фрагмента реальності, пізнання оригіналу. Моделі відіграють корисну роль у технологізації соціального простору, тому що вони спрощують реальність, дають можливість побачити внутрішні співвідношення чогось більшого.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями процесів моделювання в психології і педагогіці присвячені роботи вчених Л. К. Велитченко, С. Д. Максименко, Ю. М. Швалба, О. В. Боровика, Є. М. Потапчука, В. О. Назаренко.

Так як рівень сформованості психології готовності людини до діяльності залежить від суб'єкта діяльності та модель реально існуючого в визначених конкретних умовах середнього професіонала, яка вибудовується шляхом емпіричного вивчення і узагальнення відомостей про структуру особистостей

великої кількості військовослужбовців, які проходять службу в прикордонних підрозділах (*емпірична модель особистості професіонала*) нами при проведенні моделювання враховані результати моделювання особистості професіонала К.К. Платонова.

Метаю нашого моделювання є дослідження функціонування системи психології готовності до професійної діяльності офіцера-прикордонника для прогнозування стану системи та розробки оптимальних рішень вирішення завдань дослідження і впливу на психологію готовності до професійної готовності офіцера.

Виклад основного матеріалу. Модель, як одна з основних категорій теорії пізнання є засобом формування чіткого уявлення про дійсність, а процес моделювання – науково обґрунтованим методом оцінки досліджуваної системи (*психології готовності до професійної діяльності*), яка функціонує при здійсненні професійної діяльності офіцерів-прикордонників.

Слід відмітити, що один і той же об'єкт залежно від цілей дослідження може мати різні моделі. Загальну ж модель об'єкта сформуувати неможливо.

Реальний об'єкт моделювання завжди має нескінченну кількість особливостей, взаємозв'язків і їх проявів. Модель об'єкта може відображати лише певну частину найбільш суттєвих особливостей і зв'язків. Тому при побудові нашої моделі реальний об'єкт (*у нашому випадку – психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності*) певним чином спрощується, схематизується; з великої кількості факторів, що впливають на психологію готовності, виділяється порівняно невелика кількість найважливіших таких факторів, і отримана схема описується за допомогою того або іншого апарату. У результаті встановлюються кількісні зв'язки між умовами готовності, параметрами професійної діяльності і результатом охорони державного кордону – показником ефективності (або показниками, якщо їх декілька).

Правильний вибір показника ефективності відіграє дуже важливу роль. В окремих випадках він визначає взагалі сенс проведення дослідження.

Вимоги до моделі суперечливі. З одного боку, вона повинна бути достатньо повною, тобто в ній мають бути враховані всі важливі чинники, від яких істотно залежить кінцевий результат психології готовності офіцера прикордонника-надійна охорона державного кордону. З іншого – модель повинна бути достатньо простою для того, щоб можна було встановити зрозумілі залежності між параметрами, що входять у неї. При формуванні психологічних моделей завжди підстерігають дві небезпеки: перша – зав'язнути в подробицях, друга – занадто спростити явище. Тому вміння формувати психологічні моделі є складним функціональним процесом.

У складних випадках, коли побудова моделі викликає великий сумнів, корисною виявляється своєрідна "суперечка моделей", коли одне і те ж явище досліджується на декількох моделях. Якщо наукові висновки і рекомендації від моделі до моделі змінюються мало, то це є серйозним аргументом на користь об'єктивності дослідження.

Модель психології готовності офіцера прикордонника до професійної діяльності розглядається нами, як замкнута система, структурні компоненти

якої об'єднуються в єдине ціле складними багаторівневими зв'язками і відносинами. Ці зв'язки і відносини впливають один на одного і в тому числі і на ефективність охорони державного кордону.

Психологія готовності до професійної діяльності офіцера-прикордонника забезпечує (*Так*) надійність охорони державного кордону України, забезпечує недоторканість кордонів, суверенітет та територіальну цілісність держави, а її відсутність, недостатня сформованість забезпечує (*Ні*) негативне відношення до своєї діяльності, незадоволеністю професією прикордонника, не ефективне виконання завдань, відсутність необхідних знань, вмінь особистості професійного офіцера, відсутність стійкості, емоційну пригніченість. З цього виділяються морально-світоглядні установки, професійна спрямованість та професійна комунікабельність.

На основі проведеного нами теоретичного дослідження, отриманих емпіричних показників психології готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності нами опрацьована модель офіцера прикордонної служби, яка вибудована і складається з наступних складових і невід'ємних частин (рис.1).

Блок 1. Є основоположним та включає в себе на верхньому рівні - характеристику особистості офіцера-організаторські здібності, активність, стомлюваність, стан психічного здоров'я, характер, фізичний стан організму. По центру нами розміщено саму особистість офіцера-прикордонника (*суб'єкт нашого дослідження*), формування якої проходить через етапи (*шкільне навчання, вибір професії і подальше навчання цієї професії, постійна професійна діяльність*) на які здійснюють вплив фактори психологічної готовності (*об'єктивні, суб'єктивні*).

Особистість офіцера перебуває в стані постійного пізнання оточуючої дійсності, набуття практичного досвіду. Формування готовності особистості проходить через внутрішню рівновагу, мобілізацію досвіду, почуттів, спрямованості професійної діяльності. Готовність особистості офіцера породжує характеристику офіцерів за різними типами психологічної готовності: активного, самодостатнього, виконавського. При **активному** типі психологічної готовності виражені психологічні якості активності, відповідальності, рефлексивності, цілісності, самоцінності, офіцер перебуває в центрі ситуації, приймає її, у взаємодії з підлеглими переважає директивний характер взаємодії, при **самодостатньому** типі психологічної готовності виділяють психологічні якості цілісності, автономності, самоцінності, спостерігається суперечлива тенденція до прийняття, а при певних умовах і відмова від ситуації, переважає позиція прагнення бути в центрі ситуації, але без зайвої відповідальності, у взаємодії з підлеглими спостерігається теж директивний характер взаємодії, при **виконавчому** типі психологічної готовності виділяються психологічні якості цілісності, рефлексивності, переважає уникнення ситуації, відмова від її прийняття, офіцер орієнтується на старшого керівника, взаємодіє з підлеглими через сполучення ліберального і директивного способу. Описані складові складають сутність розуміння офіцером-прикордонником охорони державного кордону (*об'єкт дослідження*) через

пізнання предмету, засобів, мети, завдань, форм, способів, умов і організації (соціально-психологічні, мікрокліматичні, управління) охорони державного кордону. Усвідомлення офіцером-прикордонником недоторканості, сучасності, надійності, ефективності, стабільності охорони кордону України виділяє домінуючий мотив через зміст свого «Я», актуалізацію психологічного образу охорони державного кордону, продовження набуття досвіду, як стимулу професійної діяльності. Об'єднані складові блоку 1 взаємодіють з блоком 2, при цьому домінуючий мотив взаємодіє з блоком 3 і впливає на потужність мотиваційного компоненту психологічної готовності.

Блок 2. Мислення офіцера. Професійна діяльність офіцера-прикордонника неможлива без процесу мислення, яке при виникненні обстановки на державному кордоні здійснюється постійно. Офіцером, підсвідомо використовується логічне, образне, наглядне та абстрактне мислення через відповідні операції: узагальнення, систематизацію, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, конкретизацію. У цьому процесі задіюються форми мислення: поняття, судження, умовиводи, міркування. Результати застосування форм, операцій мислення формують свідомістю офіцера висновки. Зазначені процеси протікають у відповідному емоційному стані: переживання, очікування, збудженість, напруженість. Очікування спонукає до тривожності (страху), високої активності.

Одну з ключових ролей в мисленевих процесах відіграє пам'ять (*образна, словесна, логічна, емоційна*) офіцера-прикордонника. Слід зазначити, що бойовий досвід офіцера формується процесами відтворення інформації через повернення збереженої, запам'ятованої інформації. При професійній діяльності офіцера-прикордонника активно використовуються ширина, широта, швидкість розумових дій. Негативно впливає на кінцевий результат професійної діяльності забування отриманої інформації (особливо забування при-таманне при контузях офіцера).

Блок 3. Управлінська діяльність. У цьому блоці нами виділено основні пріоритети для успішної управлінської діяльності офіцера-прикордонника: системна готовність до дій, системність реагування на інформацію від співпраці взаємодіючих та координаційних органів, виконання рішень, наказів, розпоряджень вищого штабу, робота зі зверненнями громадян, прикордонний контроль, оперативно-розшукова діяльність, оцінка ризиків через призму організації роботи з виконання пріоритетних завдань, робота з підпорядкованим персоналом, логістика, режим таємності, штатно-фінансова дисципліна, професійна, бойова підготовка.

Реалізація визначених пріоритетів успішної управлінської діяльності офіцера-прикордонника здійснюється через методику (різнопланові елементи наради, індивідуальні завдання, безпосередня робота в підпорядкованих підрозділах, оцінка діяльності, перевірна робота), організацію управлінської діяльності через заступників, керівників структурних підрозділів, начальників відділів прикордонної служби.

Управлінська діяльність офіцера-прикордонника багатовекторна і за своєю структурою поділяється на взаємодію з правоохоронними органами,

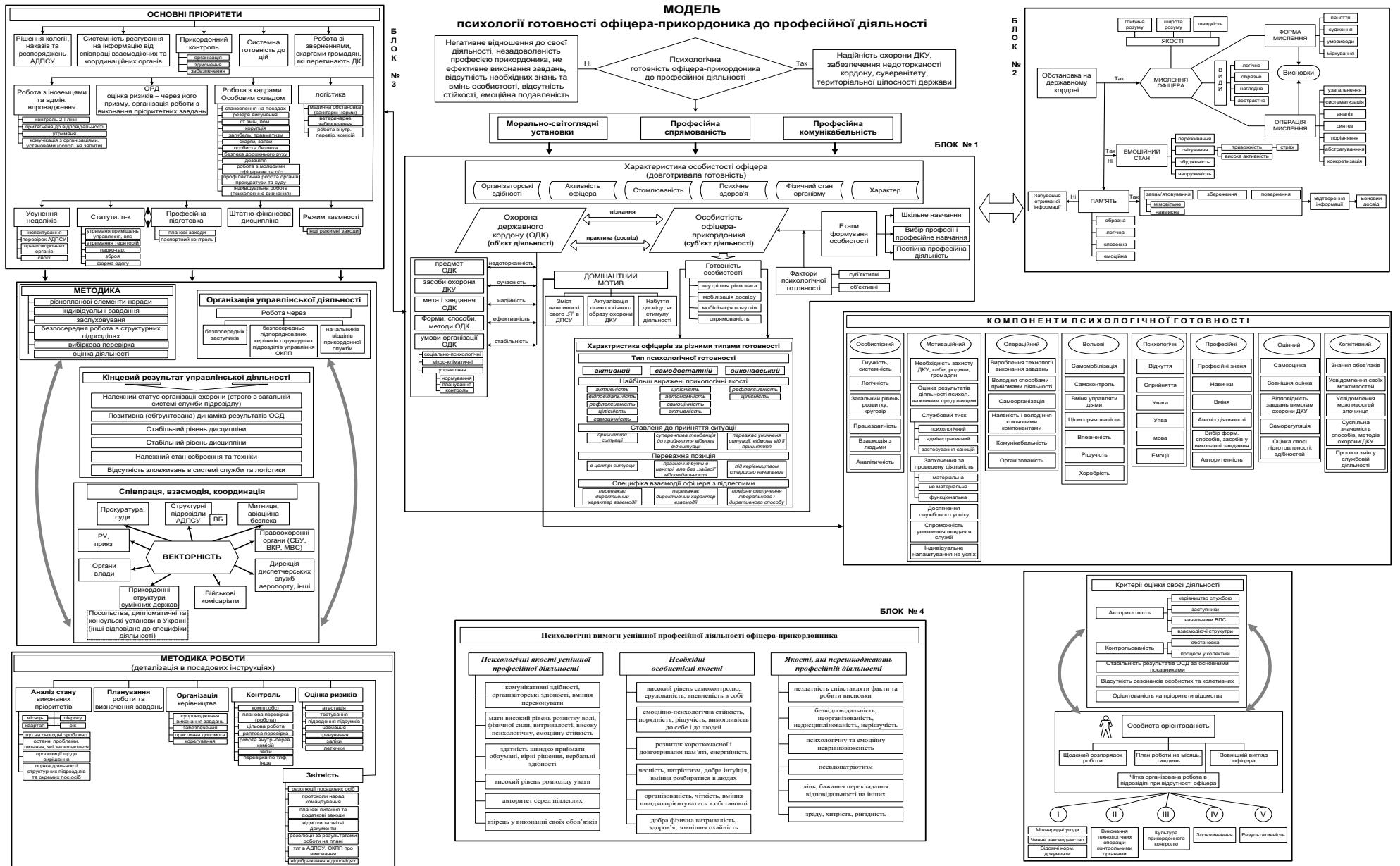

Рис.1. Модель психології готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності

митницею, підприємствами, організаціями, підрозділами РУ, прикз, АДПСУ, внутрішньої безпеки, органами влади на місцях, прикордонними структурами суміжних держав, посольствами, дипломатичними та консульськими установами, військовими комісаріатами тощо.

Успішність управлінської діяльності офіцера-прикордонника в багатьох аспектах залежить від методики роботи офіцера, зокрема від аналізу стану виконання пріоритетів, планування роботи та визначення завдань, організація керівництва (супроводження виконання завдань, його забезпечення, корегування, практична допомога підлеглим), контроль діяльності (планові перевірки, обстеження, цільова робота, внутрішньо перевірочні комісії, звіти та інше), оцінка ризиків (тестування, атестації, тренування, навчання, заліки), звітність.

Блок 4. Психологічні вимоги успішної професійної діяльності офіцера-прикордонника ми поділяємо на *психологічні якості успішної професійної діяльності* такі як комунікативні здібності, організаторські здібності, вміння переконувати, мати високий рівень розвитку волі, фізичної сили, витривалості, високу психологічну, емоційну стійкість, здатність швидко приймати обдумані, вірні рішення, вербальні здібності (вміння говорити ясно, чітко, обгрунтовано, коротко), високий рівень розподілу уваги (здатність приділити увагу декільком об'єктам одночасно), авторитет серед підлеглих, взірць у виконанні своїх обов'язків, *особистісні якості* такі як: високий рівень самоконтролю, ерудованість, впевненість в собі, емоційно-психологічна стійкість, порядність, рішучість, вимогливість до себе і до людей, розвиток короткочасної і довготривалої пам'яті, енергійність, чесність, патріотизм, добра інтуїція, вміння розбиратися в людях, організованість, чіткість, вміння швидко орієнтуватись в обстановці, знати своє місце і можливості, добра фізична витривалість, зовнішня охайність та *якості, які перешкоджають професійній діяльності*: нездатність співставляти факти та робити висновки, безвідповідальність, неорганізованість, недисциплінованість, нерішучість, психологічну та емоційну неврівноваженість, псевдопатріотизм, лінь, бажання перекладання відповідальності на інших, зраду, хитрість, ригідність.

Блок 5. Компоненти психології готовності офіцера-прикордонника. До них в нашій моделі ми відносимо: **особистісний** з (гнучкістю, логічністю, працездатністю, аналітичністю, взаємодією з людьми), **мотиваційний** (необхідність захисту державного кордону, себе, родини, громадян держави, оцінка результатів діяльності психологічно важливим середовищем, службовий тиск, заохочення за проведену діяльність, досягнення службового успіху, спроможність уникнення невдач у службі, індивідуальне налаштування на успіх), **операційний** (вироблення технології виконання завдань, володіння способами і прийомами діяльності, самоорганізація, наявність і володіння ключовими компонентами, комунікабельність, організованість), **вольовий** (самообілізація, самоконтроль, вміння управляти діями, цілеспрямованість, впевненість, рішучість, хоробрість), **психологічний** (відчуття, сприйняття, увага, уява, мова, емоції), **професійний** (професійні знання, навички, вміння, аналіз діяльності, вибір форм, способів, засобів, авторитетність), **оцінний** (самооцінка, зовнішня оцінка, відповідність завдань існуючим вимогам охорони

державного кордону, саморегуляція, оцінка своєї підготовленості, здібностей), і **КОГНІТИВНИЙ** (знання обов'язків, усвідомлення своїх можливостей, усвідомлення можливостей злочинця, суспільна значимість способів, методів охорони державного кордону).

Блок 6. Особиста орієнтованість офіцера-прикордонника включає в себе складання щоденного розпорядку роботи, план роботи на визначений період часу, зовнішній вигляд офіцера, діяльність підрозділу під час відсутності офіцера. Зазначена складова базується на дотриманні законодавства, виконанні технологічних операцій контрольними органами, відсутності зловживань, результативній професійній діяльності. Особиста орієнтованість тісно переплітається з критеріями персональної діяльності. До них ми відносимо авторитетність (вище керівництво, заступники, керівники підрозділів, взаємодіючі органи), контрольованість (обстановки на державному кордоні, психологічних процесів військових колективів), сталість результатів охорони державного кордону, відсутність службових резонансів, орієнтованість на пріоритети відомства.

Аналіз компонентів психологічної готовності (ПГОфПД) засвідчив, що найбільш повною мірою за формування блоку №1 готовності до професійної діяльності відповідають мотиваційний та професійний компоненти психології готовності до професійної діяльності офіцера-прикордонника. Формуванню блоку №2 більшою мірою відповідають оцінний та когнітивний компоненти ПГОфПД. Для формування блоку №3 найважливішими є особистісний та операційний блоки ПГОфПД. Вольові та психологічні компоненти ПГОфПД сприяють формуванню блоку №4 успішної професійної діяльності. Звісно, такий розподіл є дещо умовним, оскільки всі зазначені компоненти досить значною мірою корелюють, кожен компонент ПГОфПД є самостійно важливим і є частиною системи ПГОфПД. Однак виділення специфічних компонентів ПГОфПД дозволило здійснити оцінку розвитку складових готовності до успішної професійної діяльності.

Розроблена модель психології готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності, в подальшому, при зміні характеру процесів охорони державного кордону (перехід від охорони державного кордону до його оборони і навпаки), може бути відкоригована (*доповнена, уточнена*) психологом прикз.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перехід від висновків, одержаних на моделі до висновків, які можуть бути використані в реальній дійсності нами здійснено в подальшому при побудові професіограм та алгоритму тестування офіцерського складу.

При формуванні моделі психології готовності до професійної діяльності офіцера нами забезпечено достатній рівень її деталізації. Для підвищення деталізації моделі у дослідженні збільшено кількість факторів та більш точно враховані взаємозв'язки між ними. Для зменшення складності запропонованої моделі змінено допустимі обмеження. Вибудована модель відповідає поставленій меті дослідження. Модель описує найважливіші аспекти психології готовності до професійної діяльності, що є для нашого дослідження важливим. Ми абстрагувались від другорядних деталей та факторів, які не вплива-

ють на кінцевий результат моделювання. Модель описує найсуттєвіші (з нашого погляду) властивості оригіналу (*психології готовності до професійної діяльності*) та є простішою за нього. Тому при побудові нашої моделі ми намагалися досягти її спрощення, зберігаючи при цьому суттєві властивості досліджуваної психологічної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук О. Ю. Систематизація існуючих ініціативних сценаріїв та адаптація їх до умов військового середовища / О.Ю. Андрощук // Збірник наукових праць, ч. II. – Хмельницький: НАДПСУ, 2005. – №34. – С.93-95.
2. Балл Г. О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу / Г.О. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник / ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Київ –Ченстохова, 2000. – С. 217-232.
3. Максименко С. Д. Основи генетичної психології : навч. посібник / С.Д. Максименко. – К. : НПЦ Перспектива, 1998. – 528 с.
4. Яковлев С. А. Эволюционные имитационные модели процессов и систем как методологическая основа интеллектуальных технологий обучения // Тезисы докл. Междунар. конф. «Современные технологии обучения». — СПб., 1996.

SPYSOK VYKORYSTANYKH DZHEREL

1. *Androshchuk O. Iu.* Systematyzatsiia isnuichykh initsiatsiinykh stsenariiv ta adaptatsiia yikh do umov viiskovoho seredovyshcha / O.Iu. Androshchuk // Zbirnyk naukovykh prats, ch. II. – Khmelnytskyi: NADPSU, 2005. – №34. – S.93-95.
2. *Ball H. O.* Dukhovnist profesionala i pedahohichne sprianniia yii stanovlenniui: oriientyru psykholohichnoho analizu / H.O. Ball // Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: Ukrainsko-polskyi shchorichnyk / red. T. Levovytskoho, I. Ziazziuna, I. Vilsh, N. Nychkalo. – Kyiv –Chenstokhova, 2000. – S. 217-232.
3. *Maksymenko S. D.* Osnovy henetychnoi psykholohii : navch. posibnyk / S.D. Maksymenko. – K. : NPTs Perspektyva, 1998. – 528 s.
4. *Iakovlev S. A.* Evoliutsyonnye ymytatsyonnye modely protsessov y system kak metodolohyeheskaia osnova intelektualnykh tekhnolohyi obuchenya // Tezisy dokl. Mezhdunar. konf. «Sovremennye tekhnolohyy obuchenya». — SPb., 1996.

Mul S. A. PSYCHOLOGICAL MODEL OF BORDER GUARDS' READINESS TO THE PROFESSIONAL ACTIVITY. This article presents the results of empirical research of readiness. On the basis of that results was built a model of the border guards' psychological readiness to professional activity as a closed system, whose structural components are combined into a unity with complex of multi-level contacts and relations, which influence on each other and determine the final goal of the national border control - its safety and effectiveness of the borderline surveillance. Model of the border guards' psychological readiness to professional activity is observed as closed system, structural components of which incorporate to entity with complex multilevel correlations and relations. This correlations and relations influence on each other including the effectiveness of state border guard. Formation of readiness to a professional activity comes through internal balance, mobilization of experience, feelings, professional activity direction. Readiness of officer's personality procreates characteristics of officers according to different types: active, self-sufficient, performing. Described components constitute the essence of understanding of state border guard by border guarder-officer through the cognition of a subject, means, goal, tasks, forms, techniques, conditions and organization of state border guard. Realization of inviolability, modernity, reliability, effectiveness, stability of Ukrainian border guard by a border guarder distinguishes dominant motive through the content

of the “Self”, actualization of state border guard psychological image, continuation of experience gaining as a stimulus of professional activity.

Keywords: readiness, model, component, unit, activity, object, personality.

Отримано: 26.08.2014

УДК 159.922.7

Мусяка Наталія Іванівна

ДО ПРОБЛЕМИ ОЦІНКОВИХ СТАВЛЕНЬ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ САМОСВІДОМОСТІ П. Р. ЧАМАТИ

Мусяка Н. І. ДО ПРОБЛЕМИ ОЦІНКОВИХ СТАВЛЕНЬ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ САМОСВІДОМОСТІ П. Р. ЧАМАТИ. У статті висвітлено проблему оцінкових ставлень у теорії самосвідомості П. Р. Чамати. Розкрито генезу становлення оцінкової та самооцінкової сфери дитини дошкільного та шкільного віку. Здійснено психологічний аналіз становлення оцінкової та самооцінкової сфери у контексті генези самосвідомості дитини. Охарактеризовано змістову та генетичну лінії становлення оцінкових ставлень у структурі самосвідомості. Простежено шляхи появи у дитини здатності до оцінювання та самооцінювання. Розкрито механізм становлення оцінкового ставлення до себе та інших у процесі онтогенезу. Зафіксовано залежність ставлення дитини до самої себе від оцінкового ставлення до неї інших людей. Визначено домінуючу роль оцінкових ставлень на всіх етапах онтогенетичного розвитку людини.

Ключові слова: генеза, ефективність, особистість, оцінка, оцінкові ставлення, самооцінка, самосвідомість.

Мусяка Н. И. К ПРОБЛЕМЕ ОЦЕНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ САМОСОЗНАНИЯ П.Р. ЧАМАТЫ. В статье рассмотрена проблема оценочных отношений в теории самосознания П. Р. Чаматы. Раскрыт генезис становления оценочной и самооценочной сфер детей дошкольного и школьного возраста. Осуществлен психологический анализ становления оценочной и самооценочной сфер в контексте генезиса самосознания ребенка. Охарактеризованы содержательная и генетическая линии становления оценочных отношений в структуре самосознания. Проанализированы пути появления у ребенка способности к оценке и самооценке. Раскрыт механизм становления оценочного отношения к себе и другим в процессе онтогенеза. Зафиксирована зависимость отношения ребенка к самому себе от оценочного отношения к нему других людей. Определена доминирующая роль оценочных отношений на всех этапах онтогенетического развития человека.

Ключевые слова: генезис, личность, оценка, оценочные отношения, самооценка, самосознание, эффективность.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в освітньому просторі з необхідністю вимагають уваги до становлення самоефективності особистості. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема дослідження психологічних механізмів, які забезпечують особистісну ефективність у процесі діяльності. Серед них одним із стрижневих є оцінкові ставлення особистості. Важливість цієї проблеми з необхідністю вимагає уваги до теоретично-методологічних надбань вітчизняної психології.